

A hazai ökológiai mezőgazdasági és élelmiszeripari kutatás-fejlesztés aktuális helyzete és fejlődési lehetőségei

Kérdőíves felmérés összefoglaló értékelése

Dezsény Zoltán, Dr. Drexler Dóra

2011. október

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
A válaszadók csoportosítása.....	4
<i>Felsőoktatási intézményektől érkezett kérdőívek</i>	4
<i>A Magyar Tudományos Akadémiától érkezett kérdőívek</i>	5
<i>Egyéb kérdőívek</i>	5
A kérdőívek csoportosítása a visszaküldők tevékenységi köre szerint.....	6
A kérdőívek eredményeinek értékelése.....	7
<i>Tudományterületek kapacitásai</i>	7
<i>Együttműködések, pályázatok</i>	8
<i>Javasolt kutatási témák</i>	8
<i>Az ÖMKi-től elvárt tevékenységek</i>	8
Összefoglalás.....	9

Ábrajegyzék

1. ábra. Az ÖMKi által elektronikusan kikézbcsített és visszakapott kérdőívek száma.....	3
2. ábra. A válaszadó egyetemek, kutatóintézetek földrajzi elhelyezkedése.....	4
3. ábra. A válaszadó intézmények száma főbb tudományterület szerint.....	6
4. ábra. A válaszadó intézmények tevékenységi területei.....	7
5. ábra. Az ÖMKi-től elvárt tevékenységek aránya kategóriánkénti bontásban.....	9

Bevezetés

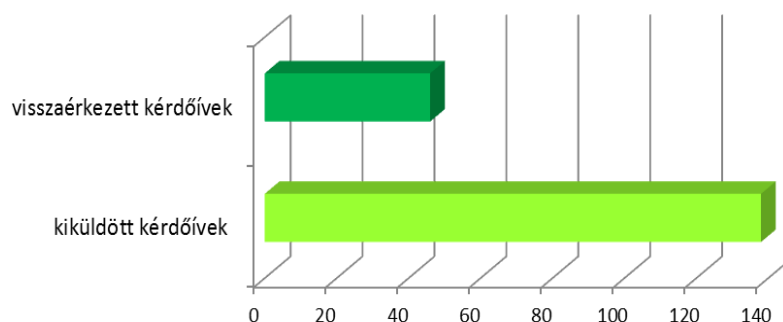
Az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (ÖMKi) létrehozásával és működtetésével célunk a magyarországi fenntartható mezőgazdaság és élelmiszeripar tudományos alapokra helyezett, hosszú távú fejlesztése. Hazai kutatóintézetekkel együttműködésben olyan kutatási-innovációs projekteket valósítunk meg, amelyek a gyakorlatban is alkalmazható eredmények révén biztosítják az ökológiai gazdálkodás magyarországi továbbfejlődését és versenyképességét.

Az ÖMKi a 2011-ben elindított programja megalapozó lépéseként a hazai ökológiai mezőgazdasági és élelmiszeripari kutatás-fejlesztés aktuális helyzetének és fejlődési lehetőségeinek felmérésére vállalkozott. E helyzetfeltárás keretében az ÖMKi felvette a kapcsolatot a szakterülettel közvetlenül vagy közvetve foglalkozó vezető kutatóintézeteikkel, szakmai szervezetekkel és innovatív vállalkozásokkal. A kapcsolatfelvétel részeként egy átfogó kérdőívet juttatott el elektronikus formában az érintetteknek, amelyben a válaszadók beszámolhattak a hazai ökológiai gazdálkodáshoz közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó kutatásaikról, fejlesztéseikről, és javaslatot tehetek további kutatási tématerületekre. A kérdőívek feldolgozása és kiértékelése számos hasznos információval szolgál a hazai ökológiai gazdálkodás fejlesztésének, jövőbeli stratégiai irányvonalainak meghatározása céljából.

A kérdőív elsősorban felsőoktatási- és kutatóintézetek munkatársaival, valamint civil szervezetek képviselőihez, összesen 138 elektronikus levelezési címre került kézbesítésre. Azok közül, akiket közvetlenül kerestünk meg, többen továbbküldték a kérdőívet munkatársaiknak, kutató kollégáiknak. Az ÖMKi részére összesen 46 kérdőív került kitöltésre és visszaküldésre, ami - nem számolva azokat a válaszadókat, akik továbbkézbesítésen keresztül és nem közvetlenül lettek megkeresve - éppen 33 %-os, azaz egyharmados válaszadási aránynak felel meg.

Egyetemekről és egyetemi működtetésű kutatóintézetekből összesen 27 kérdőív érkezett. A Magyar Tudományos Akadémia kutatóintézeteiből összesen 11 kérdőív, a civil szféra képviselőitől 4, a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) alá tartozó szervektől 2 kitöltött kérdőív érkezett be. Ezen kívül 1-1 kérdőívet kaptunk egy főiskolától és egy szakmai köztestülettől. Ugyanerre a kérdőívre a vállalkozói és mezőgazdasági termelői körből 19-en küldték el válaszaikat.

Az ÖMKi által elektronikusan kikézbcsített és visszakapott kérdőívek száma (db)

1. ábra. Az ÖMKi által elektronikusan kikézbcsített és visszakapott kérdőívek száma

A válaszadók csoportosítása

Felsőoktatási intézményektől érkezett kérdőívek

A magyar agrár-felsőoktatási intézmények közül intézetekre és tanszékekre lebontva küldtek választ az alábbi, szervezeti hierarchia szerint csoportosított intézmények munkatársai. A felsőoktatási intézmények tekintetében elmondható, hogy csekély kivételtől eltekintve minden mezőgazdasági és élelmiszeripari kutatásban érdekelt intézmény képviseltette magát a kérdőívet visszaküldők között. Az intézmények szervezeti alegységeit vizsgálva azonban megállapítható, hogy az ökológiai mezőgazdálkodással kapcsolatos oktatási ill. kutatási tevékenységet végző intézetek, tanszékek listája nem teljes a kitöltött kérdőívek tekintetében, azaz a témában érdekelt egyetemi tudományos műhelyek mintegy negyedével a kérdőív segítségével még nem sikerült kapcsolatba lépniük.

2. ábra. A válaszadó egyetemek, kutatóintézetek földrajzi elhelyezkedése

A kérdőívet visszaküldő egyetemek listája szervezeti egység szerinti hierarchikus bontásban, az intézmény székhelyét megjelölve az alábbiak szerint alakul:

Corvinus Egyetem, Budapest

- Élelmiszertudományi Kar
  - o Élelmiszeripari Műveletek és Gépek Tanszék
- Kertészmérnöki és Tájépítészeti Kar
  - o Ökológiai és Fenntartható Gazdálkodási Rendszerek Tanszék
  - o Növénykórtani Tanszék
  - o Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék
  - o Zöldség- és Gombatermesztési Tanszék

Szent István Egyetem

- Mezőgazdaság és Környezettudományi Kar, Gödöllő
Környezet és Tájgazdálkodási Intézet
  - o Területi Tervezési és Térinformatikai Tanszék

Környezettudományi Intézet

- o Kémia és Biokémia Tanszék

- Állatorvos Tudományi Kar, Budapest
  - o Állomány-egészségtani és Állatorvosi Etológiai Tanszék
  - o Állathigiéniai, Állomány-egészségtani és Állatorvosi Etológiai Tanszék
  - o Parazitológiai és Állattani Tanszék
  - o Nagyállat Klinika

Debreceni Egyetem

Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar

- Növénytudományi Intézet
- Nyíregyházi Kutató Intézet
- Karcagi Kutató Intézet
- Növénytermesztési és Tájökológiai Tanszék

Pannon Egyetem, Keszthely

- Agrártudományi Centrum
  - Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet, Badacsony
  - Burgonyakutatói Központ

Nyugat Magyarországi Egyetem, Mosonmagyaróvár

- Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
  - Állattudományi Intézet
  - Növénytermesztési Intézet
    - Növényvédelmi intézeti tanszék

Kaposvári Egyetem

- Gazdaságtudományi Kar
  - Marketing és Kereskedelem Tanszék

Pécsi Tudományegyetem

- Természettudományi Kar
  - Szőlészeti és Borászati Intézet

Szegedi Tudományegyetem

- Mezőgazdasági Kar
  - Növénytudományi és Környezetvédelmi Intézet

Kecskeméti Főiskola

- Kertészeti Kar
  - Területi Szaktanácsadási Központ

A Magyar Tudományos Akadémiától érkezett kérdőívek

A Magyar Tudományos Akadémia alá tartozó intézmények tekintetében elmondható, hogy minden, az ökológiai mezőgazdaság témakörében közvetlenül vagy közvetetten érintett intézmény részéről kaptunk visszajelzést. Az intézmények listája a következő:

- MTA Mezőgazdasági Kutatóintézet, Martonvásár
- MTA Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézet, Budapest
- MTA Magyar Természettudományi Múzeum Állatökológiai Kutatócsoport, Budapest
- MTA Növényvédelmi Kutatóintézet, Budapest
- MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet, Vácrátót

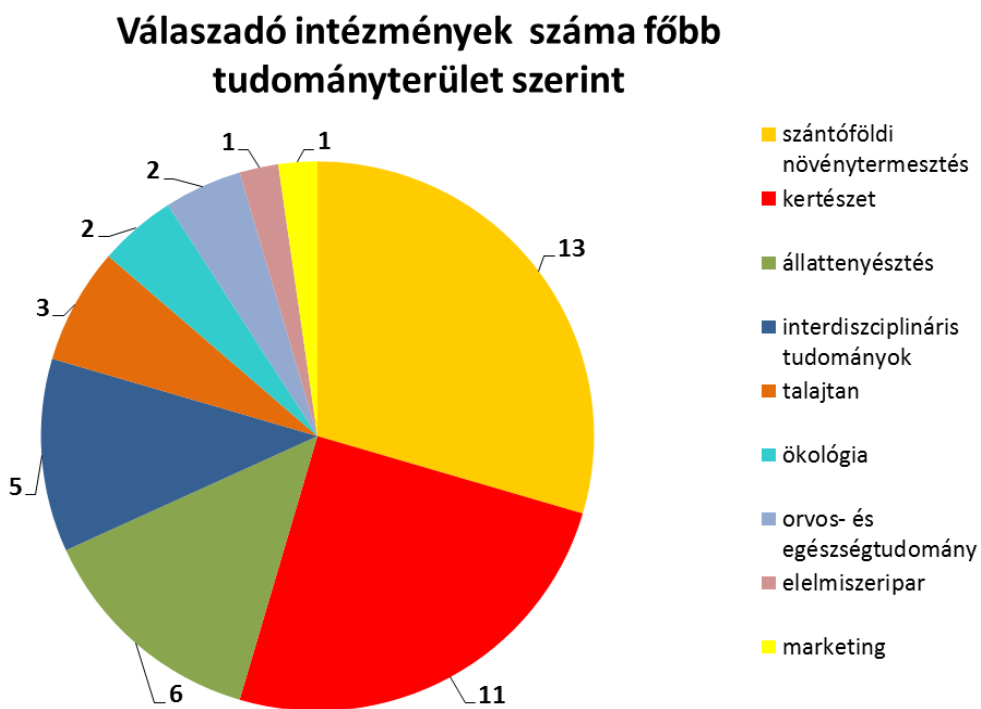
Egyéb kérdőívek

Az eddig fel nem sorolt állami szervek közül kérdőívet töltött ki és juttatott el részünkre a Vidékfejlesztési Minisztérium Stratégiai Főosztálya valamint a tápiószelei Növényi Diverzitás Központ (NöDiK) Biodiverzitási- és Génmegőrzési Osztálya.

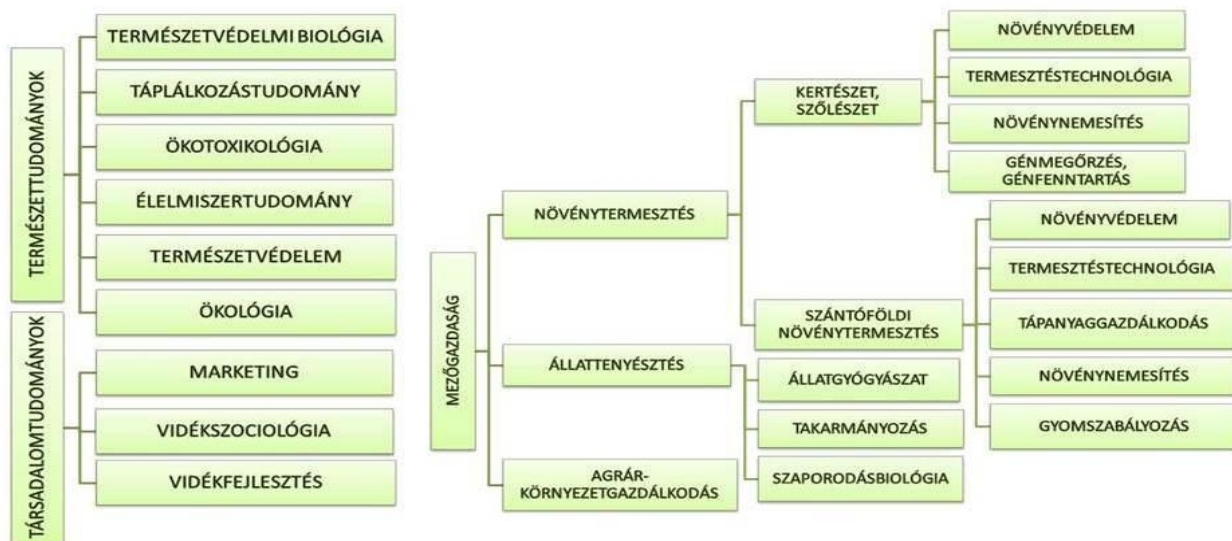
A civil szféra képviselői közül a Szövetség az Élő Tiszáért munkatársától és két magánszemélytől kaptunk választ. Ezen túlmenően kapcsolatba léptünk egy szakmai köztestülettel, a Magyar Állatorvosi Kamara Alternatív Állatgyógyászati Tagozatával is.

A kérdőívek csoportosítása a visszaküldők tevékenységi köre szerint

A kérdőívre válaszadó tudományos, oktatási ill. kutatási tevékenységet végző intézmények tevékenységi köre a mezőgazdasági tudományterületek igen széles skáláját fedi le. Az agrárium fő tudományterületei közül magában foglalja a szántóföldi növénytermesztést, kertészetet, állattenyésztést. A kapcsolódó rész-tudományterületek közül pedig az agrokémiát, ökotoxikológiát, talajtant, talajerő-gazdálkodást, kertészeti és szántóföldi növénynevelést, növényvédelmet, természetvédelmi biológiát, agroökológiát. Az állattenyésztéshez kapcsolódó területek közül az állatgyógyászatot, takarmányozást, szaporodásbiológiát és mindezeket túlmenően a növényi és állati génmegőrzést, valamint az élelmiszer-feldolgozást. A multidiszciplináris ill. társadalomtudományos szakterületek közül az agrár-környezetgazdálkodást, vidékfejlesztést, vidékszociológiát, agrármarketinget.

3. ábra. A válaszadó intézmények száma főbb tudományterület szerint

4. ábra. A válaszadó intézmények tevékenységi területei

A kérdőívek eredményeinek értékelése

Tudományterületek kapacitásai

A válaszok alapján a kertészet és a szántóföldi növénytermesztés, valamint a talajtan és a tápanyag-gazdálkodás szakterülete a leginkább kutatott ma Magyarországon. Jelenleg ezek a tudományterületek rendelkeznek a legnagyobb tudományos kapacitással. Jól reprezentált a gyógynövények és gyógynövényalapú készítmények hatásainak vizsgálata, mind a növénytermesztés mind az állattenyésztés területén – ahol is a válaszadók által közölt adatok alapján növekvő igény mutatkozik ökológiai minősítésű termékek felhasználása iránt. Gyepgazdálkodásban érintett tudományos intézménytől mindösszesen két kitöltött kérdőív érkezett, ami annak tükrében érdekes, hogy az ország teljes ellenőrzött ökológiai gazdálkodás alatt álló területének (2010-ben kb. 130 ezer ha) közel felét gyepterületek teszik ki.

Két olyan intézmény vette fel velünk a kapcsolatot, amely az ökológiai gazdálkodásból származó termékek marketingjével, ill. élelmiszeripari kutatással, különleges vagy bio minőségű termékek, termék-előállítás technológiák kifejlesztésével foglalkozik. Hiányt jelöl, hogy ökológiai minősítéssel rendelkező szaporítóanyag-előállítással kapcsolatos kutatási tevékenységgel egy válaszadó intézmény sem foglalkozik. Figyelemre méltó továbbá, hogy az ökológiai gazdálkodást társadalomtudományos nézőpontból vizsgáló szakmai műhelyek kifejezetten alulreprezentáltak a kérdőívkitöltők körében. Az ökológiai mezőgazdálkodás és élelmiszer-előállítás kulturális, társadalmi, politikai és gazdasági dimenzióinak, következményeinek és közpolitikai, etikai vonatkozásainak elemzése felmérésünk alapján Magyarországon jelenleg még elhanyagolt területnek mondható.

Az ökológiai gazdálkodás a vidékfejlesztésben, területfejlesztésben rejlő lehetőségeinek vizsgálata, a vidékgazdaságban betöltött potenciáljának felmérése szintén az elhanyagolt tudományos vizsgálati területek közé tartozik. Fehér folt a hazai tudományos élet palettáján a lokális erőforrásokra alapozott helyi ökológiai ellátórendszerek, alternatív élelmiszerhálózatok lehetőségeinek kutatása, amelyek elősegíthetik a bio minősítésű élelmiszerek és az ökológiai gazdálkodás társadalmi (el)ismertségének, volumenének növekedését.

Együttműködések, pályázatok

A kérdőívekben közölt információk alapján általánosságban megállapítható, hogy az intézmények legnagyobb hányada részt vesz pályázati alapon finanszírozott kutatásban. Azonban a pályázásban és nyertes projektek tekintetében a legsikeresebbnek mondható 25 % és a legkevésbé sikeres 25 % között igen nagy a különbség az elnyert pályázatok és együttműködő partnerek száma, valamint összköltségvetése tekintetében. Tehát van néhány olyan kutatóműhely, amelynek pályázati és ebből következően kutatói aktivitása igen magas, számos nemzetközi projektben vesz részt, míg néhány intézmény ezen a téren igen szerény mutatókkal rendelkezik.

A kutatóműhelyek közötti együttműködés, a konzorciális keretek között végzett tevékenység tekintetében elmondható, hogy a kérdőívet kitöltő intézmények nagyobb része az elmúlt években részt vett vagy jelenleg is részt vesz olyan kutatási projektben, amelynek keretében egy vagy több, nemzetközi vagy hazai partnerrel működik együtt. A válaszadók által szolgáltatott adatok alapján az összes kutatással és oktatással foglalkozó intézmény kb. fele (48,8 %-a) rendelkezik kettő vagy annál több belföldi tudományos partnerrel, és kb. ötöde (18,6 %) működött vagy működik együtt legalább kettő külföldi társintézménnyel tudományos kutatás területén. Ezekon a mutatókon, vagyis a kutatóhelyek közötti együttműködésen jelentősen lehetne javítani.

Javasolt kutatási témák

A kérdőívet kitöltők által javasolt kutatási témák tekintetében igen nagy a változatosság, ami logikusan következik a válaszadók sokszínű tevékenységi köréből. A hasonló tudományterülettel foglalkozó szakemberek jellemzően hasonló témákat javasolnak, melyek közül legnépszerűbbek pl. a célzottan biotermesztésre szánt fajták nemesítése és vizsgálata, az ökológiai termesztésre alkalmas fajták szaporítóanyag-előállításának kérdései, régi magyar növényfajok és fajták lehetőségei az ökológiai termesztésben, „alternatív” agrotechnikai módszerek vizsgálata és fejlesztése a növényvédelem, talajerő-gazdálkodás, gyomszabályozás területén. Alternatív takarmányreceptúrák, takarmányozási rendszerek és állatgyógyászati módszerek kutatása is több ízben felmerül.

Különböző tudományterületek képviselői közül többen tettek javaslatot a közvetlen értékesítésen alapuló élelmiszerrendszerek kiemelt vizsgálatára, valamint a hazai szakpolitikák és az ökológiai gazdálkodás támogatási rendszerének hatásvizsgálatára vonatkozó kutatások szükségességére. Mindezekon túlmenően a kérdőív kitöltői közül sokak által fontosnak ítélt téma az alkalmazott mezőgazdálkodási módszerek biodiverzitásra és ökoszisztéma-szolgáltatásokra gyakorolt hatásainak vizsgálata, és különösképpen az ökológiai gazdálkodással ezen paraméterekkel való összefüggései.

Az ÖMKi-től elvárt tevékenységek

A kérdőív utolsó részében a válaszadók hat előre megfogalmazott kategória alapján megjelölhették, hogy az ÖMKi hosszú távon milyen jellegű tevékenységekkel segíthetné leginkább az ökológiai gazdálkodás területén végzett tudományos vagy ismeretterjesztő tevékenységüket. Az adott választható kategóriát szükséges tevékenységnek megítélő válaszadók az összes válaszadóhoz viszonyított százalékos aránya a következőképpen alakult:

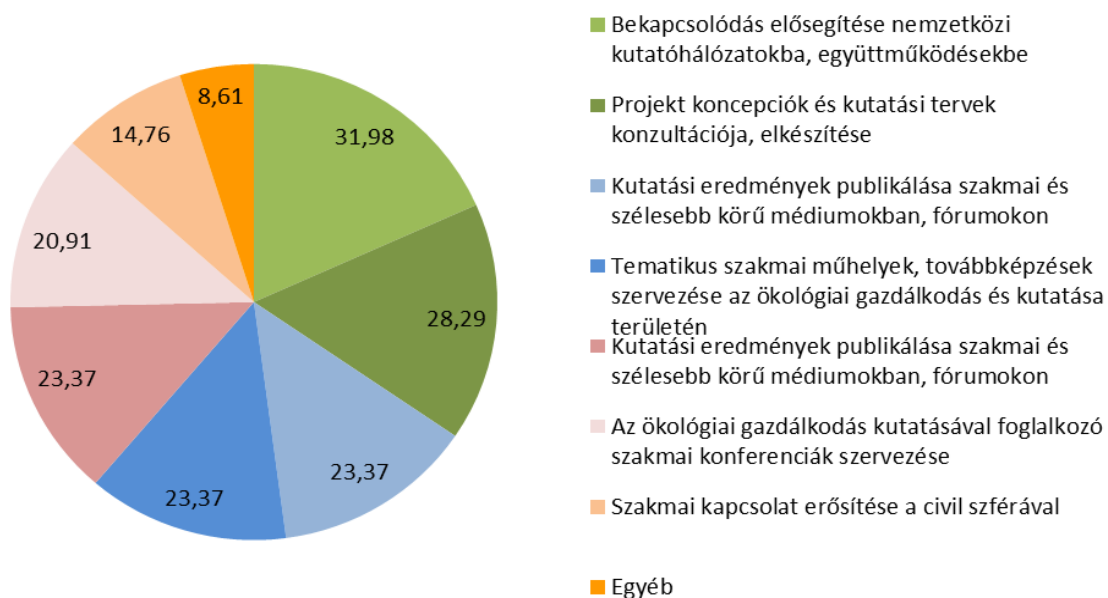
1. Bekapcsolódás elősegítése nemzetközi kutatóhálózatokba, együttműködésekbe: a válaszadók 67 %-a jelölte meg ezt a választ.
2. Projekt koncepciók és kutatási tervek konzultációja, elkészítése: 55 %.
3. Tematikus szakmai műhelyek, továbbképzések szervezése az ökológiai gazdálkodás és kutatása területén: 45 %.
4. Kutatási eredmények publikálása szakmai és szélesebb körű médiumokban, fórumokon: 45 %.
5. Az ökológiai gazdálkodás kutatásával foglalkozó szakmai konferenciák szervezése: 40 %.

6. Szakmai kapcsolat erősítése a civil szférával: 29%.
7. Egyéb kívánatos segítő tevékenységet a válaszadók 17 %-a fogalmazott meg.

Elgondolkodtató, hogy több olyan – az utóbbi időszakban jellemzően forráshiánnyal küzdő intézmény – nem jelölt meg egyet sem a fenti, előre megadott választási lehetőségek közül. Ehelyett az egyéb kategóriában adtak hangot abbéli véleményüknek, hogy leginkább az ökológiai gazdálkodáshoz kapcsolódó kutatások anyagi támogatásának növelése, ilyen témájú pályázatok kiírása, ill. ilyen jellegű kutatási források elnyeréséhez nyújtott intézményi támogatás lenne szükséges. Néhányan gyakorlatban alkalmazható innovatív technológiák kidolgozását és elterjesztését, ill. konkrét, új koncepciót hordozó termékek hivatali engedélyeztetésének és piacra való bevezetésének támogatását tartanák feltétlenül érdemesnek.

ÖMKi-től elvárt tevékenységek aránya kategóriánkénti bontásban (%)

5. ábra. Az ÖMKi-től elvárt tevékenységek aránya kategóriánkénti bontásban

A válaszkategóriákra leadott szavazatok számszerű összességét 100 %-nak véve és az egyes megjelölt kategóriák százalékos arányát vizsgálva megállapítható, hogy – akárcsak az előző összesítésben – a kutatóintézetek munkatársai a leginkább kívánatos segítségképpen első sorban kapcsolati tőkéhez és információhoz való hozzáférést várnak az ÖMKi-től. Az erre vonatkozó egyéb adatokat a fenti kördiagram tartalmazza.

Összefoglalás

Megállapítható, hogy az ökológiai mezőgazdaság területén tudományos kutatást végző vagy ilyen jellegű kutatási témában érdekelt intézmények döntő hányada az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet által összeállított kérdőívek kitöltésével és visszaküldése útján kapcsolatba lépett szervezetünkkel. A válaszadók mindegyike kifejezte együttműködési szándékát és a továbbiakban is kapcsolatban kíván maradni az ÖMKi-vel. Ez egyértelműen bizonyítja, hogy az újonnan alakult intézet által megfogalmazott célkitűzések szükségszerűek, a tervezett tevékenységek hiánypótlóak a hazai biogazdálkodás területén.

Magyarországon az agrárium nagy hagyományokra visszatekintő és igen jelentős tudományos bázissal rendelkezik, ami azonban jelenleg csak részben képes ellátni az érintetteket az ökológiai gazdálkodás határozottabb térnyeréséhez szükséges releváns, hiteles és a gyakorlatban is alkalmazható információkkal. A rendelkezésre álló tudományos kapacitások gyakran megfelelő anyagi háttér híján kihasználatlanok, a tudományos szereplők közötti együttműködés és koordináció esetenként hiányos. Első sorban a több tudományterületet átívelő, interdiszciplináris szakmai kérdések feltáratlanok.

Az ÖMKi a kérdőív alapján elsősorban a szerényen kihasznált erőforrások jobb hasznosításán, a magyar ökológiai agrár- és élelmiszeripari kutatási kapacitások, tudáshiányos területek és fejlesztési lehetőségek feltárásán, szakmai együttműködések kialakításán, a szakma számára nélkülözhetetlen információáramlás, kommunikáció és tapasztalatcsere erősítésén kíván dolgozni.